

Vem var Ernst von Leyden?

– om en bortglömd pionjär

Vilka cancerforskare kommer kommande generationer att minnas om 100 år? Ernst von Leyden är kanske en av dem. Han räknas bland medicinshistoriker som en av pionjärerna att etablera onkologin som en egen vetenskaplig disciplin. Med kollegor initierade han två milstolpar för globalt samarbete inom fältet i början av 1900-talet – dels den första internationella cancerkonferensen i Heidelberg 1906, dels det första internationella cancersällskapet i Berlin 1908, en föregångare till Union for International Cancer Control (UICC).

Conrad Röntgen och radiologin, Alexander Fleming och bakteriologin, Virginia Apgar och pediatriken: varje medicinsk disciplin har sina egna hjältar som firas med eponymer, statyer och namn på föreläsningssalar över hela världen. Även inom cancerforskningen finns otaliga internationellt kända namn, i historien och nutid (några av dem tittade vi närmare på i en tidigare översikt om forskare som erhöll eller nominerades till Nobelpriset i fysiologi eller medicin <https://www.onkologiisverige.se/nobelpris-och-cancerforskning/>). Men vilka som hamnar i denna hall of fame och blir förebilder för kommande generationer beror på olika faktorer. Ernst von Leydens eftermäle belyser några. Leyden, vem? Det är nog reaktionen bland de flesta svenska onkologer när namnet nämns, och det är de inte ensamma om. Inte heller i Tyskland, där Leyden levde mellan 1832 och 1910, är

” **Sommaren 1906 spreder information i internationella tidningar som *Los Angeles Times* att världens första internationella cancerkonferens skulle gå av stapeln i Tyskland.**

han särskilt känd, trots att han bidrog till att etablera onkologin som egen specialitet. Man letar också förgäves i översikter om cancerhistoria, så som i Pulitzer Prize-vinnaren Siddharthas Mukherjees bok *The emperor of all maladies: a biography of cancer*. Hur kommer det sig?

FÖRSTA CANCERKONFERENSEN

Sommaren 1906 spreder information i internationella tidningar som *Los Angeles Times* att världens första internationella

cancerkonferens skulle gå av stapeln i Tyskland. Samtidigt skickades nästan tusen brev till individuella forskare i Europa och Nordamerika för att uppmärksamma och bjuda in till sammankomsten. Avsändarna var tre tyska forskare: Ernst von Leyden (Berlin), Vincenz Czerny (Heidelberg) och Paul Ehrlich (Frankfurt). Gensvaret var med dåtida mått mätt ganska stort, 70 utländska och 350 tyska forskare bokade biljetter till Heidelberg för att presentera och diskutera nya rön 1906. Ett syfte med mö-

” *Inte heller i Tyskland, där Leyden levde mellan 1832 och 1910, är han särskilt känd, trots att han bidrog till att etablera onkologin som egen specialitet.*

ter upprepades den 6 september i *New York Tribune*, nämligen att Leyden "[...] emphasized the necessity of the cooperation of all nations and all specialists in the struggle against the terrible suffering resulting from cancer". Det var inga överord, mötesdeltagarna, däribland Leo von Lewschin, chef för Moscow Cancer Institute, vittnade om att kongressen blev ett startskott för starkare samarbete mellan internationella cancerforskare. Delegaterna stöttade förslaget att det internationella samarbetet skulle fördjupas, och som ett led i det grundades *The International Association for Cancer Research* två år senare med Leyden som president. Dessa händelser kom att prägla det internationella utbytet, liksom nya vetenskapliga cancertidskrifter, tyska *Zeitschrift für Krebsforschung* (1903), japanska *Gann* (1907), italienska *Tumori* (1911) och franska *Bulletin de l'Association Française pour l'Étude du Cancer* (1911). En serie möten planerades, mest kända kanske kongresserna i Paris 1910 och Bryssel 1913, dit ledande cancerforskare från olika fält reste, däribland allmänkirurger, gynekologer, patologer, epidemiologer och allmänläkare. Men efter en stimulerande start blev avbrottet abrupt: Efter första världskrigets utbrott 1914 beslöt organisatorerna att genast lägga det officiella samarbetet på is. Några av de vetenskapliga förbindelserna överlevde dock och nya kom till så att en slags uppföljare till mötena kunde grundas 1935: *Union Internationale contre le Cancer* (UICC).

TRODDE PÅ PARASITER

Varför är då Leyden då inte längre ett känt namn? För hans eftermäle har tre tendenser haft negativ inverkan. För det första var Leydens idoga arbete för ökat globalt och tvärvetenskapligt samarbete tvivelsutan mer omvälvande än resultaten av Leydens egen forskning. Som professor och sedermera chef på medicinkliniken i Berlin forskade han brett och intresserade sig för näringslära,

neurologi, tuberkulos och onkologi. Inom det senare skrev han flera artiklar under åren kring sekelskiftet 1900 om cancers uppkomst, där han trodde parasiter spelade avgörande roller. Därför menade han att cancerpatienter med fördel skulle skickas till en sorts cancersanatorier. Men något entydigt forskningsgenombrott hade han inte. Det var ett skäl till varför nobelprisnomineringen av Leyden i början av 1900-talet inte väckte juryns intresse och att forskaren Leyden föll i skugga.

För det andra utmålades han genom sin position som chef för en stor medicinsk klinik i Berlin som en representant för det aggressiva och krigshetsande Tyskland, något som inte bara drabbade honom som tysk individ utan hela Tyskland som forskningsnation. Efter världskriget bojkottades både tyska som vetenskapsspråk (svenska medicindoktorander publicerade från 40-talet i stället på engelska) och konferenser i Tyskland.

Dessutom stöttade han – i en tid av växande antisemitism vid universiteten – judiska kollegor. Under nazitiden var Leyden därför ingen förebild för Hitlerregimen. Men inte alla vände Leyden ryggen, på grund av hans liberala attityd förblev han en förebild bland forskare i Paris och Moskva.

Men vinden kanske har vänt: Berlinbesökare idag kanske upptäcker den 3,6 meter höga Leydenstatyn, som sedan 2019 står vid Charité'sjukhuset. Detta väcker frågan: Vilka nu nästan bortglömda cancerforskare tror du kommer att uppmärksammas om 100 år?

REFERENSER

Voswinckel P, Hansson N. Ernst von Leyden (1832–1910): a pioneer in making oncology a respected medical discipline. *J Cancer Res Clin Oncol* 147, 3325–3331 (2021). <https://doi.org/10.1007/s00432-021-03746-9>

Hansson N, Padriani G, Moll FH, Halling T, Timmermann C (2021) Why so few Nobel Prizes for cancer research? An analysis of Nobel Prize nominations for German physicians with a focus on Ernst von Leyden and Karl Heinrich Bauer. *J Cancer Res Clin Oncol*. 2021 <https://doi.org/10.1007/s00432-021-03671-x>

Leyden E, Lohde-Boetticher C (1910) *Lebenserinnerungen* [Life Memories]. Deutsche-Verlagsanstalt, Stuttgart, p 207

Voswinckel P (2014) Erinnerungsort Krebsbaracke. Klarstellungen um das erste interdisziplinäre Krebsforschungsinstitut in Deutschland (Berlin, Charité) [Cancer barracks as a site of memory: On the first interdisciplinary oncology institute in Germany (Berlin, Charité): With the premiere publication of "Goliath Kills David," a play by Hugo Döblin]. Berlin: German Society for Hematology and Medical Oncology (DGHO)

Voswinckel P (2019) Verwässerung und Verleugnung einer Gründungsgeschichte der Onkologie. Ernst von Leyden, Deutsche Gesellschaft für Hämatologie und Onkologie, Berlin. [Denial and Dilution of the History of the Founding of Oncology. Ernst von Leyden and his Significance for the Development of the Discipline and Internationality]. German Society for Hematology and Medical Oncology, Berlin, p 14. DOI: 10.4126/FRL01-006421620.

NILS HANSSON, DOCENT I MEDICINENS HISTORIA OCH ETIK, HEINRICH-HEINE-UNIVERSITÄTET, DÜSSELDORF, NILS.HANSSON@HHU.DE

